

ג. ניקולסון בשנת 1934 בארצות-הברית). תרגומיהם של ברנר, טביוב ורבים אחרים, מטובי הסופרים בני הדור הקודם, לא החזיר קו מעמד אפילו ארבעים שנה, והתרגומים הנעשים עתה מחדש הם חיוניים, "לחם" יום-יום ולא מותרות. אנו זקוקים לתרגומים קלאסיים ה"תפורים" כמידת העברית החיה שלנו.

מכלל זה יוצאות אולי רק עבודותיהם של גדולי-הגדולים כפרישמן, טשרניחובסקי ובי"אליק. "דון קישוט" נוסח ביאליק הריהו עיבוד העולה לחזקת מקור, טאגור וניטשה בלבושיו של פרישמן גם הם נכסים בני-קיים, מהגם שתרגומי-שירה אינם נאכלים בשיני הזמן כפרוזה, הדוברת דרך-כלל לשון בני-אדם.

וולפובסקי עשה, אפוא, מלאכה נכיה, נאמנה ורצויה. מה עוד שביקש, כדבריו, לתת לפחות "שארית כלשהי" לעבודת קודמו וליקט מעט ניבים טיפוסיים לברנר, כדי לתתם בקנקן החדש. המתרגם מציין את הבולטים מתוך אלה: "מלומד בעניות", "פזורת-נפש", "נסתחף בקריאה" ו"שתיקת-הירהורים".

מ. ג.

מות יומת המלך

"מות יומת המלך" הוא רומן היסטורי, לפי המיתוס היווני, ספרים ומחקרים היסטוריים ישנים וחדשים על יוון, כרתים והמזרח בת-קופה היוונית-הברברית וגילוייה האחרונים של הפסיכואנליזה. חובבי הרומן ההיסטורי שאינם אֶלְרֵגִיִּים ללשון-לימודים נשגבה ימצאו כאן חומר היסטורי, קשר בין המחקרים והאגדה, פירושים מעניינים המסבירים את המיתולוגיה והפולחנים לאור ההיסטוריה והפסיכולוגיה. נדמה לי שבדיקת המהימנות והדייקנות היא ענין לחוקרים ולמדענים, ואילו אנו ננסה לעסוק כאן בצד הספרותי בלבד.

עם קריאה ראשונה בולט קודם-כל הטון הפיוטי, המתרום תמיד כשיעור כמה מס-רים מעל לפשוט ולענייני, מעין חיקוי לשי-רת יוון העתיקה. טון זה, שהוא חביב מאד

גום שנעשה בידי יוסף חיים ברנר לפני כארבעים-וחמש שנים, כימי יובל כמעט. המישים שנה בספרות הן פרק-זמן נכבד, ואילו לגבי לשון, לשון חיה, הרי חמישים שנה הן כ"יום" אחד. אך אם בלשון "מתה", כלאטינית למשל, דומה שסגנונו של קיקרו "אקטואלי" כיום לא-פחות משהיה בשלהי ימי הרפובליקה, לפני יותר מאלפים שנה, הנה בלשון מודרנית "יום" הוא פרק-זמן רב-התרחשויות כשלעצמו, וגורמים אדירי-כוח כעתונות וכמדעים, המתרחבים כיום בממדי-ענק, השפעה ניכרת להם על הרכב ה"חומר" החי אשר לה.

על הרוסית של ימי דוסטובסקי עברה מאז תמורה מרחיקה לכת, גם לפני המהפכה הבולשביט — בתוך השאר, מחמת הצורך להסתגל למערב בכמה וכמה שטחים. יודעי-התמורות גבר פיי-כמה אחרי המהפכה. יודעי-דבר מדברים על הרבה אלפים של מלים חדשות, שנוספו ללשון המדוברת בה, ומנין התידושים שלא נשתרשו גדול עוד יותר. תרגומו החדש של וולפובסקי חדיש, אפוא, יותר מן המקור, שכן עולה הוא בקנה אחד עם העברית של זמננו, בעוד שהרוסית של דוסטובסקי היא, כמובן, זו שמלפני מאה שנים.

אף-על-פי-כן הרי הפאראדוקס הזה אין בו כדי לבנות משוואה, ואין עמו משמעות המאפשרת הוצאת מסקנות. לערוך זה מול זה ממש אפשר רק את שני התרגומים של "החטא וענשו" לעברית. וכאן דומה כי תרגומו של ברנר נתישן ושוב אינו חופף את צרכיו של הקורא החדש; ומאחר של-עולם אין תרגום נחשב כמקור, הרי התיש-נותו כמה כמיתה.

תמורתיה של הלשון העברית בימינו מת-חוללות בקצב מהפכני. עד שהצדיקו "מע-שיות קנטרבריי" לג'ופרי צ'וסר "תרגום" לאנגלית חדשה צריכות היו לחלוף כש-מאות שנה. (עבודה מצוינת מסוג זה פירסם

* פ. מ. דוסטובסקי: החטא וענשו; תיר-גם: מ. ז. וולפובסקי: הוצאת הקיבוץ המ-אוחד, 1962; 469 עמ'.

בורי „מות יומת המלך“ הוא מדרגני-להפתיע ובהבחנותיהם הדקות יש משום חכמות: „כאשר יקרה בעת מלחמה הסיחה דעתה מעצמה ופחדה פג דווקא בהיות עת לפחוד“; „גם היוכי רפה היה וודאי לא פחות אוויל“; קשה קצת להאמין בהשתלבותם של אנשים בעלי תחושות, הבחנות וסגנון-מחשבה מודרניים כל-כך בעולם בעל התפיסה הקמאית של מינוס מכתרים ותוווס מאלוסיס, עולם של פולחני-דמים, אמונות קדומות ופחדים קמאיים, שקדם הרבה לעולם של תרבות אתונה המאוחרת יותר. אפשר, שמבחינה היסטורית יש כאן תירוץ והסתירה הנדמית לנו היא מדומה, אך בספר שלפנינו היא מעוררת תמיהה ואינה מתישבת. לקורא שביקש לקרוא סיפור-מעשה נדמה שהסופרת לא חדרה לנפש גיבוריה אלא חדירה שט-חית בלבד. דבר זה, יחד עם סגנון הכתיבה (או אולי התרגום) המאונס, מעוררים מידה של אי-אמון לעבודת-מחקר ספרותית זו.

נשרה

צורך שיריו החדשים של ע. הלל מן הראוי להסמיכו אל „ארץ הצהריים“ שלו, שבו כמו נסתכם עד כה קלסטר-שירתו ועמו נוהגים היינו לזהות את דמותו. הסמכה זו כדאית היא לא דווקא לשם השוואת-השגים כביכול אלא לשם עמידה על היסודות הקיימים ועומדים (משמע: המהותיים) בשירתו, לבור בה את התבן מן הבר.

מראשית צעדיו ניפרה בע. הלל המשיכה אל הגבאים: אל המיתח הגבוה, אל האוק-טאבה הגבוהה, אל הביטוי ה„גבוה“. לא לחיי גם מדמים היינו לשמוע בשיריו קולות וב-נות-קול מתועפות-הרריו של זרתוסטרה הניציאני, או מדמוקרטית-הנפילים הוויט-מאנית — מן-הסתם אף בלא שיהיה המשורר נותן לעצמו דין-וחשבון מן הדבר. עם זאת הרי, מטעמים מובנים, נתיחד לע. הלל אשראי של אמון ואהדה בזכות נימת-הלוואי הפרח-הית-הפלמחאית של שירים כגון „בסיבוב כפר-סבא“, „על מכונת דודג' בכביש חיפה—ת"א“, או, בשינוי-גימה כלשהו, „כיתה בארץ“, „לנשמת רע“ וכיוצא באלה. מי שאוהב

על שוחרי העמקנות והלמדנות, נודה על האמת שהוא קשה לנו לעיכול. לא קראתי את ספרה של מרי רינו במקורו ואינני יודעת אם המקור עושה או התרגום עושה. „אוויל האיש אשר ירים אלה בעוד חרב וחנית לו“; „האם לא תבושי לנפשך ואת כבודי לא תוקירי?“; „חמת-פתנים מציתי, את העשית חרפה על גברותי“; „רב מדי תב-קש... אילפתי בינה. אם יש כאן איש לא הרפה מחנתי כל שעת הקרב ולהב חרבו לא קהה, יביא החרב אלי“. זה לקט שרירותי בתכלית. כל העומדים גדושים משפטים דר-מים לאלה: הטון נעלה, התחביר מוזר, והשימוש, או אי-השימוש, במילות-הקישור הוא, לפחות, אוריגינלי.

הגבולות שנתחמו על-ידי המרכיבים הרבים והשונים של מלאכת-מחשבת זו שלפנינו אינם מאפשרים התפתחות ספרותית טהורה. בגבולות הנתונים יש להודות שנעשתה מלאכה נקיה ומתקבלת-עלי-הדעת, בגמישות וב-כושר-תימרון ראויים-לשבח ובעמל לא מעט, והעליה איננה מסוכסכת יותר ממה שאפשר לצפות לו במסיבות האמורות.

כל-אמת שההתרחשויות המותנות-מראש מחייבות קונפליקט נפשי או מצפוני אצל גיבור מן הגיבורים, הרי תיאורו או המחשתו של קונפליקט זה מתחלפים בכיסוי של מלים יפות מאד: כאשר תיווס נדרש על-ידי מינוס המצורע להמיתו אין אנו קוראים בפירוש על המתרחש בנפשו, אף לא נרמזים זים על כך מדרך הסיפור, אף אין הסופרת בוחרת להתעלם מכך כדרך סיפורי מיתולוגיה ולהניח לקורא להפעיל דמיון, אלא כך:

„הרימותי [את החרב] מעל כנה. צללים כהים נתחבטו מסביבי כעורבים עטים על טרפם. ענית: אם זה דבר האל...“

ההמחשה של ההתרחשות בעזרת הצללים הכהים מסתברת כשלעצמה, אך רישומה מת-בטל מיד עם המליצה יפת-הצילצול „כעור-בים עטים על טרפם“. מבנה נפשם של גי-

* מרי רינו: מות יומת המלך; תרגום: דליה רביקוביץ, הביא לביה"ד: א. דש; עם עובד / ספריה לעם, 1962; 291 עמ'.